

بررسی رابطه نظام ارزشی خانواده با ارزش‌های نوجوانان

The relationship between family values and adolescent values system

تاریخ پذیرش: ۸۷/۵/۲۵

تاریخ دریافت: ۸۷/۲/۲۲

Azadmarzabadi, E. Ph.D.

دکتر اسفندیار آزاد مرزآبادی

Abstract

Introduction: A value system is a discrete belief about something or someone. The value system is important for any community and distortion this issue can change the cultural identity. Therefore all of the society try to care and reinforce Value system. Family is important factor to grow up values system and spiritual values can produce by family. so family can effect on value system in child and adolescent.

Methods: This study is descriptive and it aimed were investigating the family values system on values in adolescent in Tehran. The instrument for measuring values system were human made values questionnaire. The sample size consist of 989 adolescent from Tehran high schools were recruited to the study randomly, and data analysed by t test and anova.

Results: Data analyzed showed the average of age were $m=16.01$ and $sd=0.973$. Results showed relationship between adolescent values system and family, religious, media, and national value were significant. All of adolescent that had grater score in personal values in other values their's score were higher.

Conclusion: In a culture where everyone holds the same moral, political, religious, and social values. The result of this study suggest that the values system, interest and goales to satisfy basic human needs are consistent with the theories used in different studies.

Key words: Value System, family Values, Adolescent

چکیده

مقدمه: هدف مطالعه حاضر بررسی رابطه بین نظام ارزشی نوجوانان و ارزش‌های خانواده می‌باشد. به عبارت دیگر سوال این است که آیا بین نظام ارزشی نوجوانان و ارزش‌های خانواده و والدین رابطه‌ای وجود دارد؟ **روش:** جامعه مورد مطالعه در این تحقیق دانش آموزان دبیرستانیهای شهر تهران در سال ۸۳-۸۴ می‌باشند که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تعداد ۹۸۹ نفر از آنان انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار مورد استفاده در تحقیق حاضر پرسشنامه محقق ساخته بوده است که پس از بررسی اعتبار و روایی آنان مورد استفاده قرار گرفته است.

یافته‌ها: نتایج بدست آمده نشان داده است که بین نظام ارزشی نوجوانان و ارزش‌های خانوادگی، مذهبی، رسانه‌ای و ملی ارتباط معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر نوجوانانی که نمره بالاتری در ارزش‌های فردی داشته‌اند در سایر ارزش‌ها نیز نمره بالاتری را کسب کرده بودند و کسانی که نمره پایین‌تری در ارزش‌های اجتماعی، خانوادگی و مذهبی کسب کرده بودند، در ارزش‌های فردی نیز نمره کمتری داشتند.

نتیجه‌گیری: نتایج بدست آمده در این تحقیق نشان دهنده اهمیت ارزش‌ها در رفع نیازهای اساسی نوجوانان بوده در سایر مطالعات نیز مورد تایید قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: نظام ارزشی، ارزش‌های خانواده، نوجوان.

مقدمه

موضوع آسیب شناسی فرهنگی یکی از مسائلی است که مطالعه و بررسی آن دارای اهمیت است. بطوری که غفلت از این مساله مهم می‌تواند باعث تضعیف هویت فرهنگی و یا استحاله فرهنگ ملت‌ها گردد [۱ و ۲]. ارزش‌ها حلقه اتصال فرهنگ هر قوم و ملتی با نسل آینده هستند و غفلت از این مهم می‌تواند جوامع را با بحران هویت مواجه کند. ارزش‌ها آنقدر اهمیت دارند که انگل‌ها رد می‌گویند اگر می‌خواهید در کشوری بدون سرو صدا انقلاب کنید، ارزش‌های آنان را تغییر دهید. به همین دلیل مطالعه ارزش‌ها اهمیت دارد. در حقیقت ارزش‌ها به نظام اجتماعی هویت بخشیده و بنیان نظام فرهنگی یک جامعه هستند. در واقع ارزش‌ها معیار اساسی بایدها و نبایدهای جامعه می‌باشند به همین دلیل ارزش‌ها زیربنای قانون و هنجارهای اجتماعی نیز هستند، اگر ارزش‌ها دارای ثبات نسبی باشند فرهنگ عمومی نیز دارای ثبات نسبی می‌باشد و اگر ارزش‌ها دچار شوک و یا بحران شوند فرهنگ عمومی نیز با کمی تاخیر بحران فرهنگی را بدنبال خواهد داشت زیرا ارزش‌ها هستند که ثبات فرهنگی و یا شوک فرهنگی خصوصاً در بعد فرهنگ عمومی را موجب می‌شوند [۳-۱].

بطور کلی می‌توان گفت ارزش‌ها مرکزیت دارند [۳]. دارای رجحان و اولویت هستند [۴]. جنبه دستوری دارند [۵]. دارای بار عاطفی هستند و افراد حاضرند برای حفظ ارزش‌ها از جان و مال خود بگذرند [۶]. نسبی هستند و در برابر تغییرات پایدار می‌باشند [۳ و ۴].

ارزش‌ها تاکنون به وسیله افراد زیادی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. از جمله آلپورت و لیندزی [۱۸] ارزش‌ها را به شش نوع تقسیم‌بندی کرده‌اند. این ارزش‌ها شامل ارزش‌های اقتصادی، زیبایی، اجتماعی، قدرت سیاسی و دینی هستند. راکیچ ارزش‌ها را به دو گروه ارزش‌های نهایی و ارزش‌های ابزاری تقسیم کرده است و معتقد است که ارزش‌ها شیوه‌های برتر رفتار هستند و به عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به هدف مطرح می‌باشند. مورهد و گریفین ارزش‌های سازمانی را به دو دسته ارزش‌های فرهنگی و ارزش‌های استراتژیک تقسیم

می‌کنند [۱۱ و ۱۰].

شوارتز معتقد است ارزش‌ها اهداف فراموقیعتی هستند که به عنوان اصول راهنما در زندگی فرد قرار داشته و دارای اهمیت متفاوتی هستند. به نظر وی ارزش‌ها را بر اساس سه نظر می‌توان از هم تشخیص داد، نخست آنکه ارزش‌ها ممکن است در خدمت منافع فردی یا جمعی باشند، دوم ارزش‌ها ممکن است ابزاری باشند، سوم ارزش‌ها از سه نیاز اساسی بشر یعنی نیازهای زیست‌شناختی، نیاز به تعامل اجتماعی و نیازهای اساسی و رفاهی سرچشمه می‌گیرند [۲۴ و ۲۴].

نوجوانان در هر جامعه‌ای به عنوان آینده سازان جامعه محسوب می‌شوند و در جامعه‌ای مانند ایران که ترکیب جمعیت جوانی دارد توجه به نوجوانان اهمیت بیشتری نیز داشته و کم‌توجهی به نظام ارزشی نوجوانان احتمال ضعف در هویت فرهنگی را در پی دارد. هدف از تحقیق حاضر بررسی ارتباط بین نظام ارزشی نوجوانان و ارزش‌های خانواده آنان است. در واقع فرضیه این تحقیق این است که بین نظام ارزشی نوجوانان با ارزش‌های خانواده آنان رابطه وجود دارد.

روش

مطالعه حاضر از نوع مطالعات پیمایشی یا زمینه‌یابی - مقطعی است که با هدف آسیب شناسی نظام ارزش‌های نوجوانان صورت می‌گیرد.

ب- جامعه و نمونه مورد مطالعه: جامعه مورد مطالعه در تحقیق حاضر کلیه دانش آموزان سالهای اول، دوم، سوم و پیش دانشگاهی دبیرستان‌های شهر تهران هستند که در سال ۱۳۸۳-۱۳۸۴ در یکی از دبیرستان‌های این شهر مشغول به تحصیل می‌باشند. نمونه مورد بررسی در تحقیق حاضر عبارت است از تعداد ۱۰۰۰ نفر از دانش آموزان دختر و پسر دبیرستان‌های شهر تهران که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب و مورد مقایسه قرار گرفتند. در تحقیق حاضر برای تعیین واحدهای نمونه گام‌های زیر برداشته شده است.

۱- شهر تهران بر اساس تجانس فرهنگی، جغرافیایی و وضعیت اقتصادی به چهار منطقه تقسیم شده است که عبارتند از مناطق شمال، جنوب، شرق، و غرب. مناطق مورد مطالعه

سوال است که از نوجوان در باره ارزش‌های خانواده‌ای که در آن زندگی می‌کند، سوال می‌شود.

ب) ارزش‌های فردی: در این بخش تعداد ۲۰ سوال وجود دارد که ارزش‌های مهم نوجوانان را در زمینه مسایل مادی و گرایش به فرهنگ غرب مورد بررسی قرار می‌دهد.

ج) ارزش‌های دینی: در این بخش تعداد ۱۴ سوال وجود دارد که معطوف به سنجش تمایل به ارزش‌های دینی نزد نوجوانان است.

د) ارزش‌های رسانه‌ای: در این بخش ۱۶ سوال طراحی شده است که هدف آن بررسی نگرش نوجوانان درباره ارزش‌های رسانه ای است.

ه) ارزش‌های ملی: در این بخش ۱۵ سوال وجود دارد که از نوجوانان درباره ارزش‌های ملی و فرهنگی سوال می‌شود.

یافته‌ها

براساس نتایج بدست آمده مشخص شد که میانگین سنی نمونه مورد بررسی ($M = 16$) بوده است که ۳۴ درصد آن را دختران و ۶۵/۵ درصد را پسران بخود اختصاص داده‌اند. ۳۵ درصد آنان پایه اول، ۱۹ درصد پایه دوم و ۳۳ درصد پایه سوم بوده‌اند. از نظر توزیع پراکندگی ۳۵/۷ درصد از شرق تهران، ۲۱ درصد شمال تهران، ۱۸ درصد غرب تهران و ۲۱ درصد از مناطق جنوب تهران بوده‌اند.

از نظر وضعیت آموزشی ۴۳ درصد وضعیت خود را خوب، ۴۱ درصد متوسط و ۱۲ درصد وضعیت آموزشی خود را عالی توصیف کرده‌اند. از نظر مذهبی ۱۰ درصد وضعیت مذهبی خود را ضعیف، ۴۲ درصد متوسط، ۳۸ درصد خوب و ۱۰ درصد عالی ارزیابی کرده‌اند.

جدول شماره ۱ نظر نمونه مورد بررسی درباره ارزش‌های خانواده، فردی، رسانه، مذهبی، ملی نشان می‌دهد. همانگونه که ملاحظه می‌شود ۱۴ درصد نمونه مورد بررسی ارزش‌های خانوادگی را نزد خانواده‌ها ضعیف و حدود ۳۲ درصد متوسط و ۳۳ درصد در حد خوب توصیف کرده‌اند. در بعد ارزش‌های فردی ۶۰/۱ درصد نمونه مورد بررسی از نظر ارزشی در حد ضعیف و ۲۴ درصد متوسط بوده‌اند. بر این اساس تنها ۹/۱

عبارتند از منطقه ۱ به عنوان خوشه شمال تهران، منطقه ۵ به عنوان خوشه غرب تهران، منطقه ۸ به عنوان خوشه شرق تهران و منطقه ۱۵ و ۲۰ به عنوان خوشه جنوب تهران.

۲- نحوه انتخاب نمونه بدین ترتیب بوده است که از هر منطقه دو مدرسه یکی دخترانه و یکی پسرانه انتخاب و سپس از هر مدرسه ۱۰۰ نفر انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. شیوه انتخاب نمونه بصورت کلاسی بوده است.

به منظور برآورد حجم نمونه از روش‌های آماری استفاده شده است، بر این اساس با توجه به حجم جامعه آماری بر اساس برآورد مرکز آمار ایران و با استفاده از فرمولهای آماری نمونه‌ای به حجم ۱۰۰۰ نفر متشکل از ۵۰۰ نفر دختر و ۵۰۰ نفر پسر انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور نمونه‌گیری سعی شد از همه مناطق شمال، جنوب، غرب و شرق که دارای ویژگی‌های فرهنگی اجتماعی متفاوتی هستند در نمونه مورد مطالعه حضور داشته باشند.

ج- ابزار تحقیق: ابزار گردآوری اطلاعات در تحقیق حاضر پرسشنامه محقق ساخته بوده است که در آن نظر آزمودنی‌ها بصورت درجه‌ای و با استفاده از مقیاس لیکرت مشخص شده است. این پرسشنامه دارای دو بخش چک لیست اطلاعات فردی و سوالات اختصاصی می‌باشد. سوالات این پرسشنامه در چند بخش طراحی شده است. روش تکمیل این پرسشنامه بر اساس شیوه خودگزارش دهی خواهد بود که در آن نظر آزمودنی‌ها بصورت درجه ای و با استفاده از مقیاس لیکرت مشخص خواهد شد. این پرسشنامه پس از بررسی عمیقتر ابزارهای موجود مرتبط با اهداف و فرضیه‌های تحقیق حاضر و با مشورت با اساتید روان شناسی ساخته شده است. به منظور بررسی روایی پرسشنامه حاضر این پرسشنامه پس از ساخت در اختیار کارشناسان و اساتید روان شناس قرار گرفت و به منظور محاسبه اعتبار آن از ضریب آلفا استفاده گردید. بر این اساس ضریب آلفای محاسبه شده برای پرسشنامه معادل ۰/۸۷ و برای خرده مقیاس‌ها بین ۰/۶۷ تا ۰/۹۹ قرار داشته است که در مجموع در حد مطلوبی قرار دارد.

محورهای مورد مطالعه در این پرسشنامه عبارتند از:

الف) ارزش‌های خانوادگی: این بخش مشتمل بر ۱۲

جدول شماره ۱- نظر نمونه مورد بررسی درباره ارزش‌های نوجوانان

شدت ارزش	خانوادگی		فردی		مذهبی		رسانه‌ای		ملی		کل	
	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f
عالی	۱۵۰	۱۵/۲	۴۳	۴/۴	۱۴۲	۱۴/۴	۱۳۰	۱۳/۲	۱۶۰	۱۶/۳	۲۲۹	۲۳/۳
خوب	۵۳	۵/۴	۹۰	۹/۱	۹۲	۹/۳	۱۳۲	۱۳/۴	۲۹	۹/۲	۱۱۵	۱۱/۷
متوسط	۳۲۳	۳۲/۸	۲۴۱	۲۴/۵	۲۸۹	۲۹/۴	۲۸۹	۲۹/۴	۲۸۳	۲۸/۹	۲۷۳	۲۷/۷
ضعیف	۳۲۰	۳۲/۵	۵۹۱	۶۰/۱	۳۱۹	۳۲/۴	۳۱۹	۳۲/۴	۲۶۰	۲۶/۴	۲۶۲	۲۶/۶
نامشخص	۱۳۸	۱۴	۱۹	۱/۹	۱۴۲	۱۴/۴	۱۱۴	۱۱/۶	۱۵۲	۱۵/۵	۱۰۵	۱۰/۶
جمع	۹۸۴	۱۰۰	۹۸۴	۱۰۰	۹۸۴	۱۰۰	۹۸۴	۱۰۰	۹۸۴	۱۰۰	۹۸۴	۱۰۰

در جدول آمده است ۱۱/۶ درصد نمونه مورد مطالعه تمایل نوجوانان را به ارزش‌های مطرح شده از سوی رسانه‌ها در حد کم و خیلی کم، ۳۲ درصد متوسط و ۴۴ درصد در حد زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. در خرده مقیاس ارزش‌های ملی و فرهنگی ۱۵ درصد افراد مورد بررسی ارزش‌های ملی را

درصد نوجوانان از نظر نظام ارزشی خوب ارزیابی شده‌اند. در بعد ارزش‌های مذهبی نوجوانان بطوری که ملاحظه می‌شود ۱۴/۴ درصد در حد ضعیف و خیلی ضعیف، ۳۲/۴ درصد متوسط و ۳۳/۸ درصد در حد خوب تا عالی ارزیابی شده‌اند. در بعد تمایل نوجوانان به برنامه‌های رسانه‌ها همانگونه که

جدول شماره ۲- رتبه‌بندی ارزش‌های حاکم بر خانواده از دیدگاه نوجوانان

رتبه	ارزش‌های فردی		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		نمی‌دانم		نامشخص		جمع		میانگین	انحراف معیار
	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f		
۱	۴۶۰	۴۶/۷	۲۶۹	۲۷/۳	۱۵۱	۱۵/۳	۴۵	۴/۶	۳۰	۳	۱۷	۱/۷	۱۲	۱/۴	۹۸۴	۱۰۰	۴/۰۶	۱/۱۷	میزان عمل به احکام اسلامی (نماز و روزه و...) توسط والدین	
۲	۳۴۹	۳۵/۵	۳۶۶	۳۷/۲	۱۸۴	۱۸/۷	۳۲	۳/۲	۷	۰/۷	۳۱	۳/۲	۱۵	۱/۵	۹۸۴	۱۰۰	۳/۹۶	۱/۱۳	میزان پایبندی والدین به ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی	
۳	۲۸۳	۲۸/۸	۳۵۷	۳۶/۳	۲۷۰	۲۷/۴	۲۶	۲/۶	۲۴	۲/۴	۲۲	۲/۲	۲	۰/۳	۹۸۴	۱۰۰	۳/۷۹	۱/۱۲	میزان اعتقادات مذهبی والدین	
۴	۲۲۲	۲۲/۲	۲۵۴	۲۵/۸	۲۸۴	۲۸/۹	۱۱۱	۱۱/۳	۸۹	۷/۸	۲۲	۲/۲	۱۰	۱/۰	۹۸۴	۱۰۰	۳/۳۴	۱/۳۷	تمایل والدین به شرکت در برنامه‌های مذهبی (نمازجماعت، دعا و...)	
۵	۳۲۲	۳۲/۷	۱۹۹	۱۹/۳	۱۷۳	۱۷/۶	۸۹	۹	۱۳۶	۱۳/۸	۶۴	۶/۵	۱	۱/۷	۹۸۴	۱۰۰	۳/۲۹	۱/۶۴	میزان حساسیت والدین به دوستی پسرودختر	
۶	۲۶۵	۲۶/۹	۱۹۹	۲۰/۲	۲۴۸	۲۵/۲	۱۱۱	۱۱/۳	۱۰۸	۱۰/۸	۱۱	۴/۵	۹	۱/۰	۹۸۴	۱۰۰	۳/۲۸	۱/۴۸	میزان احترام به چادر نزد والدین	
۷	۱۳۷	۱۳/۹	۱۹۰	۱۹/۳	۲۹۶	۳۰/۱	۱۲۲	۱۲/۴	۱۸۶	۱۸/۹	۴۶	۴/۷	۷	۰/۷	۹۸۴	۱۰۰	۲/۸۳	۱/۴۳	میزان احترام والدین به روحانیت و علمای دینی	
۸	۱۳۰	۱۳/۲	۱۴۶	۱۴/۸	۲۸۶	۲۹/۱	۱۸۹	۱۹/۲	۱۸۸	۱۹/۱	۴۱	۴/۲	۴	۰/۴	۹۸۴	۱۰۰	۲/۷۱	۱/۳۹	میزان سخت‌گیری والدین در استفاده فرزندان از ماهواره و اینترنت	
۹	۴۵	۴/۶	۲۵۱	۲۵/۵	۲۱۲	۲۱/۵	۲۷۴	۲۷/۸	۱۱۴	۱۱/۶	۸۴	۸/۵	۴	۰/۵	۹۸۴	۱۰۰	۲/۵۸	۱/۳۴	میزان گرایش خانواده به ارزش‌های غربی در لباس، رفتار و ظاهر	
۱۰	۴۸	۴/۹	۱۴۹	۱۵/۱	۱۵۸	۱۶/۱	۳۲۶	۳۳/۱	۱۵۷	۱۵/۷	۱۶	۱/۶	۷	۰/۳	۹۸۴	۱۰۰	۲/۱۷	۱/۳۸	میزان تمایل والدین به شرکت فرزندان در مجالس شاد (مجالس مختلط)	

والدین ($m = 4/6$)، پایبندی به ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی ($m = 3/96$) اعتقادات مذهبی والدین ($m = 3/79$) تمایل به شرکت آنها در برنامه‌ها و مراسم مذهبی و پائین‌ترین میانگین ارزش‌های مادی مانند پول و ثروت نزد خانواده‌ها ($m = 1/45$)، تمایل به تماشای شوهای ایرانی و خارجی ($m = 2/11$) و تمایل به شرکت فرزندان در مجالس (شادی و...) ($m = 2/17$) بخود اختصاص داده است. ارزش‌هایی مانند تمایل والدین به شرکت در برنامه‌های مذهبی، حساسیت به دوستی دختر و پسر، احترام به چادر، احترام به علمای مذهبی و روحانیون، سخت‌گیری در استفاده فرزندان از ماهواره و اینترنت، گرایش والدین به ارزش‌های غربی توسط والدین رتبه‌های چهارم تا نهم را بدست آورده‌اند. از نظر ۷۴ درصد دانش‌آموزان والدین در حد زیاد و خیلی زیاد به احکام اسلامی گرایش دارند. میزان پایبندی والدین به ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی از نظر ۷۴/۵ درصد فرزندان آنان در حد زیاد و خیلی زیاد بوده است. ۶۵/۱ درصد دانش‌آموزان گفته‌اند که اعتقادات مذهبی والدین شان زیاد و خیلی زیاد است. ۶/۲ درصد معتقدند که خانواده‌های

در بین نوجوانان در حد ضعیف و خیلی ضعیف، ۲۶ درصد متوسط، ۳۹ درصد خوب و ۱۶ درصد عالی توصیف کرده‌اند. در مجموع ۱۰/۶ درصد نمونه مورد بررسی از نظر ارزشی در حد ضعیف، ۲۷ درصد در حد متوسط و ۲۸ درصد در حد خوب و ۱۲ درصد عالی بوده‌اند. ضمن اینکه ۲۳ درصد نیز نظرات خود را مشخص نکرده‌اند. توضیح این نکته لازم است که علت بالا بودن درصد پاسخ‌های نامشخص این است که در صورتی که هریک از آزمودنی‌ها به یک و یا چند سوال از مجموعه سوالات یکی از خرده مقیاس‌ها پاسخ نداده باشد در نمره کل مقیاس خودش را نشان خواهد داد. بر این اساس در هریک از خرده مقیاس‌ها به تعدادی از سوالات پاسخ داده نشده است و به همین دلیل در نمره کل تعداد سوالات پاسخ داده نشده افزایش داشته که در اینجا به صورت نامشخص طبقه‌بندی شده است. جدول شماره ۲ نظرات نمونه مورد بررسی را در مورد ارزش‌های حاکم بر خانواده نشان می‌دهد. بطوری که ملاحظه می‌گردد بالاترین میانگین‌ها را به ترتیب عمل به احکام اسلامی توسط

جدول شماره ۳- رتبه‌بندی ارزش‌های فردی در بین نوجوانان

رتبه	ارزش‌های فردی		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		نمی‌دانم		نامشخص		جمع		میانگین	انحراف معیار
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
۱	۴۶۳	۴۷/۱	۳۱۳	۳۱/۸	۳۱۸	۳۱/۸	۱۴۰	۱۴/۲	۳۳	۳/۴	۲۰	۲/۰	۱۱	۱/۱	۴	۰/۴	۹۸۴	۱۰۰	۴/۱۶	۱/۰۴
۲	۳۷	۳/۸	۱۳۶	۱۳/۸	۱۲۸	۱۲/۸	۱۳	۱/۳	۱۹۸	۲۰/۱	۲۱۵	۲۱/۸	۲۶۴	۲۶/۸	۷	۰/۷	۹۸۴	۱۰۰	۱/۷۶	۱/۵۱
۳	۲۹	۲/۹	۸۹	۸/۷	۷۹	۷/۷	۱۸۷	۱۸/۷	۱۹	۱/۹	۲۱۱	۲۱/۴	۳۸۲	۳۸/۸	۷	۰/۸	۹۸۴	۱۰۰	۱/۳۵	۱/۴۴
۴	۲۵	۲/۵	۶۴	۶/۵	۶۷	۶/۸	۱۷۰	۱۷/۳	۱۷۰	۱۷/۳	۲۴۲	۲۴/۶	۴۱۳	۴۱/۳	۳	۰/۳	۹۸۴	۱۰۰	۱/۱۹	۱/۳۵
۵	۳۳	۳/۴	۴۰	۴/۱	۵۲	۵/۳	۱۶۶	۱۶/۹	۱۶۶	۱۶/۹	۳۴۱	۳۴/۵	۳۴۶	۳۵/۲	۶	۰/۶	۹۸۴	۱۰۰	۱/۱۸	۱/۲۷
۶	۲۱	۲/۱	۶۹	۶/۹	۷	۰/۷	۲۹	۲/۹	۱۴۱	۱۴/۳	۳۴۵	۳۵/۱	۳۷۵	۳۸/۱	۴	۰/۵	۹۸۴	۱۰۰	۱/۱۲	۱/۲۶
۷	۴۷	۴/۸	۴۱	۴/۲	۲۴	۲/۴	۱۲۰	۱۲/۲	۱۲۰	۱۲/۲	۲۶۸	۲۷/۲	۴۷۸	۴۸/۶	۶	۰/۶	۹۸۴	۱۰۰	۱	۱/۳۶
۸	۳۱	۳/۲	۴۳	۴/۴	۴۵	۴/۶	۱۰۹	۱۱/۱	۱۰۹	۱۱/۱	۲۸۶	۲۹/۱	۴۶۴	۴۷	۶	۰/۶	۹۸۴	۱۰۰	۰/۹۹	۱/۲۹
۹	۲۰	۲/۰	۲۷	۲/۷	۲۳	۲/۳	۱۱۳	۱۱/۵	۱۱۳	۱۱/۵	۲۷۰	۲۷/۴	۵۲۸	۵۳/۸	۳	۰/۳	۹۸۴	۱۰۰	۰/۷۹	۱/۱۳
۱۰	۲۵	۲/۵	۲۰	۲/۰	۲۴	۲/۴	۸۷	۸/۸	۸۷	۸/۸	۲۳۵	۲۳/۹	۵۹۰	۶۰	۳	۰/۴	۹۸۴	۱۰۰	۰/۷۰	۱/۱۳

جدول شماره ۴- تحلیل واریانس بین ارزش‌های حاکم بر خانواده با خرده مقیاس‌های پرسشنامه محقق ساخته

Sig	f	درجه آزادی	
۰/۰۱۵	۳/۱۰۳	۴۹۱۳	ارزش‌های فردی
۰/۰۰۱	۱۷/۲۶۰	۴۸۴۷	ارزش‌های مذهبی
۰/۰۰۱	۴/۶۵۸	۴۸۰۷	ارزش‌های رسانه‌ای
۰/۰۰۱	۴۷/۷۷۱	۴۹۰۱	ارزش‌های ملی و فرهنگی

نتایج نشان داد که در ارزش‌های فردی بین گروه آزمودنی‌های با ارزش متوسط در خانواده ($n=316$ و $m=13/5$) با گروه با ارزش‌های عالی در خانواده ($n=147$ و $m=16/1$) تفاوت معنادار وجود دارد ($p=0/038$). به عبارت دیگر آزمودنی‌های گروه متوسط در ارزش خانواده دارای ارزش‌های فردی پائین‌تری در مقایسه با گروه آزمودنی‌های عالی بودند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج بدست آمده در این تحقیق نشان داد که ارزش‌های خانواده در گرایش نوجوانان به ارزش‌های فردی، اجتماعی و ملی تاثیر دارد. به عبارت دیگر نوجوانانی که در نظام ارزش‌ها نمره بالاتری کسب کرده‌اند در ارزش‌های خانواده نیز نمره بالاتری داشته‌اند. در تحلیل واریانس بین خرده مقیاس‌های پرسشنامه محقق ساخته (ارزش‌ها) با خرده مقیاس ارزش‌های خانوادگی مشخص شد که تفاوت میانگین گروه‌ها در همه خرده مقیاس‌های پرسشنامه با ارزش‌های خانوادگی معنادار بوده است. این تفاوت بین خرده مقیاس‌های پرسشنامه ارزش‌ها با ارزش‌های فردی، با ارزش‌های مذهبی، با ارزش‌های رسانه‌ای و با ارزش‌های ملی (فرهنگی) نیز معنادار بوده است. به علاوه این نتیجه در مورد سایر ارزش‌های نوجوانان نیز تأیید شده است. یعنی نوجوانانی که نمره بالاتری در نظام ارزش‌ها داشته‌اند در بعد ارزش‌های فرهنگی، مذهبی و اجتماعی نیز نمره بالاتری داشته‌اند. این نتایج با یافته‌های بدست آمده در سایر مطالعات نیز همخوانی داشته است. از جمله این مطالعات می‌توان به مطالعه مسعودی فر [۷] در خصوص افکار اعتقادی نوجوانان و والدین آنها و گرایش نوجوانان به فرهنگ بیگانه [۷]، مطالعه مردان‌پور [۱۵] در

آنان به پول و ثروت اهمیت زیادی می‌دهند. به نظر ۱۹/۹ درصد آزمودنی‌ها تمایل خانواده‌ها به تماشای شوهای ایرانی و خارجی در حد زیاد و خیلی زیاد است و ۲۰ درصد آنان نیز تمایل زیادی به شرکت فرزندان‌شان در مجالس مختلط داشته‌اند.

جدول شماره ۳ نظرات نمونه مورد بررسی را در رابطه با ارزش‌های فردی نوجوانان تشکیل می‌دهد. بطوریکه ملاحظه می‌شود بالاترین رتبه را علاقه به هنرمندان و خوانندگان خارجی ($m=4/16$) تمایل به قیافه الگوهای غربی ($m=1/76$) علاقه‌مندی به مسافرت و زندگی در کشورهای غربی ($m=1/35$) و پائین‌ترین رتبه‌ها را داشتن ماشین شیک و زیبا ($m=0/70$) علاقه به پول و ثروت زیاد ($m=0/79$) و علاقه‌مندی به موسیقی‌های غربی ($m=0/99$) به خود اختصاص داده‌اند. براساس نتایج بدست آمده ملاحظه می‌شود که حدود ۷۸ درصد از نوجوانان اظهار نموده‌اند که در حد زیاد و خیلی زیاد به هنرمندان و خوانندگان خارجی علاقه‌مند هستند. این درحالی است که ۱۷/۶ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد تمایل به قیافه الگوهای غربی داشته‌اند و ۱۱/۷ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد به زندگی و مسافرت در کشورهای غربی اظهار علاقه می‌کنند.

به منظور بررسی اینکه آیا بین گروه‌های آزمودنی با توجه به میانگین نمره آنان در ارزش‌های خانواده با نمرات آزمودنی‌ها در زیر مقیاس‌های پرسشنامه ارزش‌ها تفاوت معنادار وجود دارد یا خیر آزمون تحلیل واریانس یک طرفه انجام شد. در این بررسی آزمودنی‌ها با توجه به نمره ارزش‌های آنها در حیطه خانواده در گروه‌های خیلی ضعیف، ضعیف، متوسط، خوب و عالی قرار گرفتند. نتایج نشان داد که بین گروه‌ها در میانگین نمرات آنان در زیر مقیاس‌های پرسشنامه ارزش‌ها (شامل: فردی، اجتماعی، مذهبی، رسانه‌ای، ملی و کل) تفاوت معنادار وجود دارد.

به منظور بررسی اینکه تفاوت بین کدامیک از گروه‌های آزمودنی با توجه به میانگین نمره آنان در ارزش‌های خانواده با نمرات آزمودنی‌ها در زیر مقیاس‌های پرسشنامه ارزش‌ها تفاوت معنادار وجود دارد؟ یا خیر آزمون شفه صورت گرفت.

آنان با شیوه‌های تربیتی والدین در گرایش فرزندان به فرهنگ بیگانه موثر است [۷]. در مجموع می‌توان بیان داشت که مدگرایی، احساس بی‌هویتی و یا گرایش فرزندان به فرهنگ بیگانه با عملکرد، رفتارها، باورها و نگرش‌های والدین رابطه مستقیم دارد. چنانچه این باورها و رفتارها با باورها و رفتارهای والدین هماهنگ و متناسب نباشد تعارض در نگرش و رفتار بین خانواده و فرزندان آشکار خواهد شد. همچنین نتایج تحقیق با مطالعه مینوچین در خصوص بررسی اثر تهاجم فرهنگی از طریق وسایل ارتباط جمعی در خانواده‌های فیلیپینی مورد تأیید قرار گرفته است [۲۱].

تحقیق حاضر با تحقیقی که توسط شرلی و همکارانش در نوجوانان دبیرستانی چینی تبار مقیم آمریکا و استرالیا انجام گرفت همبستگی داشته است [۲۶]. تحقیق حاضر مبین این است که بین ارزش‌های والدین و ارزش‌ها و رفتار نوجوانان ارتباط وجود دارد. یعنی در صورتی که والدین به ارزش‌ها و رفتارهای بیگانه گرایش داشته باشند این مساله از راه‌های گوناگون روی کودکان و نوجوانان تأثیر می‌گذارد و رفتار آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. یکی از مهمترین مکانیسم‌های تأثیرگذاری والدین در رفتار کودکان و نوجوانان فرآیند همانندسازی است. در واقع همانندسازی فرآیندی است که کودک و نوجوان سعی می‌کند خود را با توجه به جنسیت با والد همجنس خود همانند کند [۲۷]. از این طریق کودک نقش‌های مربوط به جنس «مرد یا زن بودن» را می‌آموزد و بدینوسیله می‌آموزد که مثلا نوع رفتار مرد باید در مواقع خاص چگونه باشد. به همین دلیل والدین نقش بسیار اساسی در شکل‌گیری شخصیت و هویت کودکان و نوجوانان دارند. در صورتی که خانواده در یک شرایط بهنجار به سر ببرد و والدین نقش موثری در خانواده داشته باشند به عنوان الگوی فرزندان ایفای نقش خواهند کرد و چنانچه والدین فاقد هویت مشخصی باشند فرزندان آنان نیز در معرض خطر و آسیب فرهنگی قرار می‌گیرند. در حقیقت کودکان و نوجوانان از طریق فرآیند همانندسازی ارزش‌های والدین را یاد می‌گیرند و درونی می‌کنند و در حقیقت اجتماعی می‌شوند. بر این اساس گرایش یا عدم گرایش والدین به ارزش‌ها در

خصوص مشکلات دانش‌آموزان دبیرستانهای شهر تهران در خصوص هویت، [۱۵]، مطالعه رفیع‌پور [۲] در خصوص تغییر ارزش‌های جوانان، مطالعه رسولی [۶] در خصوص راهها و شیوه‌های مبارزه با تهاجم فرهنگی از دیدگاه قرآن و حدیث [۶] مطالعه احمدی [۲۱] در خصوص آسیب‌شناسی فرهنگی خانواده‌های یکی از سازمانها مطالعات بوچنر، فارنهام و کالین وارد [۹] آلپورت و لیندزی (۱۹۶۰) [۱۸] و مطالعه گودرزی [۱۹] در خصوص ارزش‌ها و گرایش‌های ایرانیان و مطالعه بوچنر و فارنهام [۹] در خصوص ضربه فرهنگی اشاره کرد.

نتایج نشان داد که بین گرایش نوجوانان به ارزش‌های خانوادگی با ارزش‌های فرزندان نوجوان آنان ارتباط معنادار وجود دارد ($P < 0/001$). بر این اساس به نظر می‌رسد که افرادی که نمرات کمتری در ارزش‌های خانوادگی داشته‌اند با گروه‌هایی که نمرات بالاتری در این ارزش‌ها داشته‌اند، تفاوت واقعی دارند و معنای آن این است که نمره کمتر در پرسشنامه ارزش‌ها با نمره ارزش‌های مورد پذیرش در خانواده همبستگی دارد. در حقیقت قرار گرفتن در سطوح مختلف پرسشنامه ارزش‌ها با میزان گرایش خانواده به ارزش‌ها ارتباط داشته است. به این معنی که هر قدر نمره فرد در نظام ارزش‌ها بیشتر بوده است، نمره او در ارزش‌های خانواده بالاتر بوده است. این نتایج با تحقیقات قبلی هماهنگی دارد [۱۵، ۱۶، ۱۷]. تحقیقات قبلی نشان داده است که بین مدگرایی والدین و فرزندان رابطه معنی‌داری وجود دارد [۱۶]. همچنین بین عملکرد خانواده و احساس بی‌هویتی اجتماعی نوجوانان رابطه مستقیم و معنادار پیدا شد. به عبارت دیگر احساس بی‌هویتی اجتماعی از طریق ضعف عملکرد خانواده قابل تبیین است [۱۵]. مطالعه بیابانگرد [۲۲] نشان داد که بین نمره پدران با پسران در ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، نظری و هنری تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین بر اساس این مطالعه بین نمره مادران در ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، هنری و مذهبی تفاوت معنادار وجود دارد. به علاوه مطالعه‌ای نشان داده است که بین سیستم نظارت و کنترل خانوادگی با آسیب‌پذیری خانواده ارتباط معنادار وجود دارد [۲۱]. فراتر این که وضعیت اعتقادی نوجوانان و خانواده‌های

گرایش فرزندان آنان به ارزش‌های خانوادگی نقش دارد و در این تحقیق نیز همبستگی این دو مورد تأیید قرار گرفته است. همانندسازی یکی از فنون نفوذ اجتماعی نیز محسوب می‌شود. ارونسون سه گونه پاسخ به نفوذ اجتماعی را مطرح می‌کند. تسلیم، همانندسازی و درونی کردن. به عبارت دیگر پس از همانندسازی کودک و یا نوجوان با والدین در مرحله بعد رفتارهای همانندسازی شده‌ای که مورد تأیید جامعه بزرگسالان قرار گیرد، درون‌سازی می‌شود [۲۸].

نظام ارزش‌ها بیش از هر چیز دیگر بر رفتار افراد تأثیر دارد. ارزش‌ها بنیان نظام فرهنگی محسوب می‌شود و تعیین کننده نگرش‌ها و رفتار افراد هستند. نتایج بدست آمده در تحقیق حاضر نیز بر این نکته صحت می‌گذارد که نظام ارزشی نوجوانان تحت تأثیر نظام ارزشی سایر اعضای خانواده بالاخص والدین می‌باشد. در حقیقت خانواده و بالاخص والدین می‌توانند در نظام ارزشی سایر اعضای خانواده و بالاخص فرزندان خود تأثیر بگذارند. از آنجا که ارزش‌ها به عنوان یکی از عناصر تعیین کننده نظام فرهنگی جامعه محسوب می‌شوند بنا براین مدیریت ارزش‌ها بالاخص در دوران حساس نوجوانی دارای اهمیت فوق‌العاده است زیرا نوجوانان بیش از هر گروه دیگر تحت تأثیر خانواده و ارزش‌های حاکم بر آن می‌باشند. در واقع یکی از راهبردهای اصلاح نظام فرهنگی خانواده ها تقویت و بهبود نظام ارزش‌ها می‌باشد. به عبارت ساده تر خانواده ها میتوانند با مدیریت نظام ارزشی خانواده ارزش‌های حاکم بر اعضای خود را نیز مدیریت نمایند.

منابع

- ۱- خرم، مسعود، هویت، تهران، موسسه فرهنگی انتشاراتی حیان. (۱۳۷۶).
- ۲- رفیع‌پور، فرامرزی؛ توسعه و تضاد، شرکت سهامی انتشار، الف، چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۶.
- ۳- روح الامینی، محمود، زمینه فرهنگ شناسی، تهران انتشارات عطار (۱۳۸۱).
- ۴- گلایی، سیاوش، اصول و مبانی جامعه شناسی، نشر میترا (۱۳۷۵).
- ۵- کاظمی، علی اصغر بحران نوگرایی و فرهنگ سیاسی در ایران معاصر.
- ۶- رسولی. حبیب راهها و شیوه‌های مبارزه با تهاجم فرهنگی از دیدگاه قرآن و حدیث، تهران دانشگاه تربیت مدرس، (۱۳۷۵).
- ۷- مسعودی فر، احمد رضا؛ بررسی گرایش نوجوانان ۱۵-۱۸ ساله دبیرستان‌های مشهد به فرهنگ بیگانه، تهران دانشگاه تربیت معلم، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، (۱۳۷۲).
- ۸- پسندیده، محمدمهدی، وجوه تهاجم فرهنگی و اطلاعاتی غرب و تأثیر آن بر فرایند های ذهنی و رفتاری دانشجویان دانشگاه‌های تهران، تهران دانشگاه علامه طباطبایی، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران (۱۳۷۴).
- 9- Collin Ward, Stephen Bochner, Adrian Farnham, The Psychology of Culture Shock. Second Editton Routledge, 2001.
- ۱۰- مورهد و گریفین؛ رفتار سازمانی، ترجمه سید مهدی الوانی و غلامرضا معمارزاده، انتشارات مروارید، تهران، ۱۳۷۵.
- ۱۱- توکلی، مهناز؛ ارزش‌ها، مفاهیم و ابزارهای سنجش، فصلنامه فرهنگ عمومی، زمستان ۱۳۸۲، شماره ۳۷، ص ۸۵-۷۹.
- ۱۲- کاردان، علی محمد، ۱۳۷۲، بحران هویت باطن بحرانهای معاصر، نامه فرهنگ، بهار ۱۳۷۲، سال سوم، شماره اول.
- ۱۳- باستانی، محمد حسین، بحران هویت مساله‌ای جهانی، نامه فرهنگ، بهار ۱۳۷۲، سال سوم.
- ۱۴- عطاری، سید احمد، خانواده و تعلیم و تربیت، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۲.
- ۱۵- مردانپور، ناصر، بحران هویت و انقطاع فرهنگی، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، قم، ۱۳۸۱.
- 16- Psychlit database, copyright, Journal of Adolescent Reseach, 1994; Vol 8(4): 403-418.
- 17- Feldman, s-Shirely, Mont-Reynaud, Randy, Rosenthal, Doreen-A. When East moves west, Journal of Research on Adolescence, 1992; Vol2 (2) 147-173.
- 18- Allport, G:V, Vernon, p, E and Lindzey, study of Values, Boston. Houghton Mifflin Company, 1960.
- ۱۹- گودرزی، محسن، ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (یافته‌های پیمایش

در ۲۸ استان کشور) موج دوم، ویرایش اول، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، زمستان، ۱۳۸۲.

۲۰- تنهایی، حسین ابوحسن، در آمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی، جلد اول، مشهد، مرنديز، ۱۳۷۷، چاپ سوم.

۲۱- احمدی، خدابخش؛ آسیب‌شناسی فرهنگی خانواده‌های گروهی از کارکنان نظامی، گزارش تحقیق، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله، مرکز تحقیقات علوم رفتاری، ۱۳۸۴.

۲۲- بیابانگرد، اسماعیل؛ روان‌شناسی نوجوانان برای مربیان، ۱۳۷۶، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول.

۲۳- داریاپور، زهرا؛ بررسی ساختار ارزشی و اولویت‌های ارزشی شهروندان تهرانی، فصلنامه فرهنگ عمومی، زمستان ۱۳۸۲، شماره ۳۷، ص ۹-۱۹.

۲۴- فیاض، ابراهیم؛ ارزش‌شناسی فرهنگ عمومی، فصلنامه فرهنگ عمومی، شماره ۳۷، زمستان ۱۳۸۲، ص ۵۱-۴۷.

25- Schwartz, S.H Advances in values theory, in M. Zanna (Ed.) Advances in Experimental Social Psychology, (1992); Vol.25: pp.1-56.

26- Shirly, Feldman, S. Mont, Raymond, Randy, Rosenhal, Doreen-A, When East moves West. The acculturation of values of chinese adolescents in the U.S and Austaralia. psychlit database, copyright, Journal of Reseach on Adolescence, 1992; vol 2 (2): 147-173.

۲۷- اتکینسون، ریتا و هیلگارد، ا. (۲۰۰۰) ترجمه محمد نقی براهنی و همکاران (۱۳۶۸)، زمینه روان‌شناسی، جلد اول، انتشارات رشد.

۲۸- کاردان، علی‌محمد؛ بحران هویت باطن بحرانهای معاصر، نامه فرهنگ، بهار ۱۳۷۲، سال سوم، شماره اول.